

Władysław Lubaś, Kraków

SUŠTINA GRADSKE DIJALEKTOLOGIJE

Gradska dijalektologija istražuje gradski jezik (gradski govor). Između pojmova »jezik« i »govor« postoji dijalektično jedinstvo koje proizlazi iz jezične interakcije koja ih povezuje na nivou govornih aktova (ostvarenja). Dakle u »govor« ulazi djelimično »jezik« a u »jezik« djelimično — »govor«.

Egzistencijalna teorija jezika dopušta, da on može postojati u određenom vremenu, na određenom teritoriju i u određenom društvu (različitih razmjera). Narodna dijalektologija proučava jezik seljaka (društvene grupacije koja se sastoji od seljaka) koji je geografski raznovrstan (dakle na određenom teritoriju), a gradska dijalektologija — jezik gradskih stanovnika koji se razlikuju društveno-profesionalno a stanuju u centraliziranim centrima (teritorij). Tako se dakle na području interesa narodne dijalektologije nalazi uglavnom lingvistička geografija a samo djelomično društvena stratigrafija (mladi-stari, muškarci-žene, autohtoni-pridošlice), dok se na području interesa gradske dijalektologije nalazi društveno razlikovanje jezika gradskih stanovnika nejednorodnih kulturno, profesionalno, teritorijalno (drukčije od seljaka), društveno mobilnih i koji međusobno aktivno ulaze u interakciju. U vezi s tim gradsko društvo koristi repertoar varijanata koje potiču iz različitih promjena narodnog jezika. Upravo taj labilni repertoar varijanata i njegova sociolingvistička motivacija predstavlja osnovni krug interesa gradske dijalektologije.

U literaturi mnogih slavenskih naroda srest ćemo već pokušaje opisa tih varijanata, ipak najčešće bez motivacije njihove distribucije. Autor ovoga priloga služi se poljskim primjerima, koji ilustriraju varijacije gradskog jezika na području fonologije, gramatike i leksike. Faktori koji je motiviraju različiti su dijelovi govornog akta, kao na primjer različite osobine učesnika govornog akta (društveni status, teritorijalno porijeklo, starost, obrazovanje, tip profesije, vrijeme boravka u gradu, mjesto stanovanja u okviru grada), tip društvene veze kojom su povezani, način izražavanja (spontani, oficijalni), tip jezičnog kontakta (individualni, lokalni, općenarodni). Važno je područje istraživanja gradskog jezika opis načina konstruiranja teksta. Preuzet iz procedure opisivanja aktualnog raščlanjivanja rečenice i povezanosti teksta pojmovni aparat dozvoljava odijeliti pojave koje nastupaju u funkciji određivača: incipita, konativnih, finalnih, lingvističke nesigurnosti signala, npr. falstarta, metajezičnih određenja, također jezičnih etiketa koje se karakteriziraju društvenim naznakama: niže-više (stupanj valorizacije). Drukčije, također, u te dvije sfere izgleda raščlanjivanje data (tema) i novum (rema).

Razlike između narodne i gradske dijalektologije ne ograničavaju se samo na predmet istraživanja. Dolaze također u sferi istraživačke metode i tehnike. Narodna dijalektologija ima dijakronijsko-sinkronijski karakter, gradska pak samo sinkronijski. Narodna dijalektologija služi se kvestionarom, gradska — prirodnim tekstom kao osnovnim materijalnim izvorom. Pojave iz narodnih dijalekata ekspliciraju se na kartama, koje su za gradske drugorazrednog značenja. Napokon, narodna se dijalektologija do sada ograničava na opis razlika u sferi gramatičkih i leksikalnih varijanata, a gradska — također, a možda i prije svega, tekstovnih i leksikalnih.

Među narodnom i gradskom dijalektologijom postoji povezanost. Moraju se uzajamno pomagati na području građe. Mogu tražiti na »stranim teritorijama« jezične elemente, ali nikada sisteme.

Gradska je dijalektologija dio sociolingvistike.

Władysław Lubaś

THE SUBJECT OF THE STUDY OF THE TOWN DIALECTOLOGY

Summary

The town dialectology deals with research work concerning the language of the inhabitants of towns in their natural acts of speech. It sets the list of variants on every plan of the system of language, and also in the systems of the structure of the text. It also sets the distribution of these variants. Unlike traditional dialectology it is, first of all, interested in the social and not territorial differences of the language of the people living in towns.